

Teorie a periodizace psychického vývoje

Vývojové fáze a mezníky

- **Psychický vývoj** – zákonitý proces, sled vývojových fází; celistvý, kontinuum postupných proměn; není zcela plynulý; individuálně specifický
- **Periodizace ontogenetického vývoje** = členění životního cyklu na určité úseky podle vybraných kritérií
- Praktický význam sledování vývoje v ohraničených etapách z různých hledisek, pohledů (edukace, diagnostika, terapie...)
- **Vývojové fáze** - charakteristické změnami, které jsou pro ně typické
- **Vývojové mezníky** – signalizují proměnu některé ze složek psychosociálního vývoje; vymezují rozhraní dvou vývojových fází:
 - Biologický (daný zráním např. pohlavní dospívání, lokomoce)
 - Psychický (daný dispozicemi a učením, např. rozvoj konkrétních logických operací v 7 letech)
 - Sociální (daný společností, např. nástup do školy)

Teorie psychického vývoje

- Existují různé způsoby výkladu vývoje různých dimenzí psychiky, zdůrazňující zrání či učení, zaměřující se na různé oblasti
- Nejdůležitější vývojové teorie
 - Biopsychologická teorie – periodizace V. Příhody
 - Psychodynamické /psychoanalytické teorie– Freud, Mahlerová, Ainsworthová ...
 - Teorie psychosociálního vývoje – Erikson
 - Teorie kognitivního vývoje – Piaget ; Fischer, Case ...
 - Teorie socializačního vývoje založené na učení – Vygotský, Bandura, Selman...

Soudobé členění: biopsychologická periodizace

- I. Prenatální a perinatální období (nitroděložní vývoj a porod)
 - I. Období blastemové, embryonální; fetální; perinatální
- II. Novorozenecké období (0-6 týdnů)
- III. Kojenecké období (6 týdnů – 1 rok)
- IV. Období batolete (1-3 roky)
- V. Období předškolního věku (3-6 let)
- VI. Mladší školní věk (6/7 let – 10/11 let)
- VII. Období dospívání – prepuberta a puberta (10/11-15let)
- VIII. Období adolescence (16/17 - 19/20 let)
- IX. Dospělost
 - I. Mladší dospělost (20-30 let); střední (30-45); starší (45-60)
- X. Stáří
 - I. Stárnoucí (60-74 let); starý (75-89); stařecký (od 90 let)

Biopsychologická vývojová periodizace Václava Příhody

- I. Rozvoj antenatální (nitroděložní vývoj)
 - I. Zárodečný a embryonální; fetální; prenatální
- II. První dětství (0-3 roky)
 - I. Období nemluvněte (0-1) – natální (0-10 dní), novorozenec (10-60 dní), kojeneček (do 1 r.)
 - II. Období batolete (1-3 roky)
- III. Druhé dětství (3-11 let)
 - I. Předškolní (3-6)
 - II. Prepubescence (6-11)
- IV. Pubescence (11-15let)
- V. Období hebetické (15-30 let)
 - I. Postpubescence (15-20)
 - II. Mecítma (20-30)
- VI. Životní stabilizace a vyvrcholení (30-45)
- VII. Interevium (45-60)
- VIII. Senium
 - I. Senescence (60-75); kmetství (75-90); patriarchum (od 90 let)

Psychoanalytická vývojová periodizace S. Freuda

- Vychází z citového prožívání a pudového života
- Vývoj se děje podle vrozeného programu
- Psychosexuální vývoj jako základ rozvoje osobnosti se uskutečňuje přesuny libida do různých oblastí
- Periodizace podle převládajícího způsobu dosahování slasti:
 - Orální stadium – 0-1 – orální závislost (sání), orálně agresivní (kousání)
 - Anální stadium – 1-3 – stimulace anální oblasti, ovládání vyměšování; nácvik udržování čistoty = první zkušenost s disciplínou
 - Falické stadium – od 3 let – zájem o genitálie, Oidipův/Elektřin komplex
 - Stadium latence – od 5/6 let – přesun zájmu na jiné aktivity, sublimace
 - Genitální stadium – dospívání – oživení, rozvoj genitální slasti
- Upozorňuje na význam raného dětství pro další vývoj osobnosti

Teorie psychosociálního vývoje E.H. Eriksona

- Vázána na společenské, kulturní a historické podmínky
 - Na každém stupni vývoje jedinec řeší psychosociální konflikt – vývojový úkol
- I. **Závislost** – základní důvěra **x** pocity nejistoty (0-1 rok)
 - II. **Nezávislost** – autonomie **x** pocity studu (1-3 roky)
 - III. **Iniciativa** – iniciativa **x** pocity viny (předškolák)
 - IV. **Snaživost** – snaživost **x** pocity méněcennosti (ml. školák)
 - V. **Identita** – identita **x** pocity nejistoty o své roli (dospívání)
 - VI. **Intimita** – intimita **x** pocity izolace (mladá dospělost)
 - VII. **Generativita** – generativita **x** pocity stagnace (dospělost)
 - VIII. **Integrita** – integrita **x** strach ze smrti (stárnutí a stáří)

Psychologická vývojová periodizace: Teorie kognitivního vývoje J. Piageta

- Sleduje rozvoj logického myšlení, změny ve zpracovávání informací, kognitivní vývoj
- Pro každou fázi je charakteristický určitý přístup k poznávání:
 - I. Senzomotorická inteligence (0-2)
Vázána na prováděnou činnost, pochopení konkrétních vztahů
 - II. Symbolické a předpojmové myšlení(2-4)
Užívání slov (předpojmu), spojení symbolu a reality, koncem vyvozování jednoduchých úsudků
 - III. Názorné a intuitivní myšlení (4-7)
Celostní pojmy, vystižení podstatných znaků; úvahy na základě vjemů a představ; nemyslí logicky - omyly (korálky)
 - IV. Konkrétní logické operace (7-11/12)
Pochopení příčinných vztahů, vztahů mezi pojmy, kvantitativních znaků
 - V. Formální logické operace (dospívání)
Uvažuje hypoteticky, abstraktně (pojmy spravedlnost, pravda...), nalézání alternativních (i neexistujících) možností řešení problémů; využívá všech myšlenkových operací